

Lahten kaupunki

kirjaamo@lahti.fi

Viite: Lausuntopyyntö 9.11.2023

Asia: A-2879 Myllypohjan koulun ja Myllypohjan asemakaava ja asemakaavamuutos, Luonnos, Lahti

Lahdessa on käynnistetty kaavahanke Myllypohjassa, Laitumen alueella noin 6 kilometriä Lahden keskustasta koilliseen. Suunnittelualue käsittää Myllypohjan koulun ja sen viereisiä kortteli- ja lähivirkistysalueita sekä radanvarren kaavoittamatonta aluetta. Alue rajautuu pohjoisessa ja luoteessa Vanhaan Ahtialantiehen, etelässä ja lounaassa junarataan ja sen eteläpuoliseen ohitustiehen sekä idässä Ruukinkatuun. Asemakaavatyön tavoitteena on koulutontin laajuuden ja lähialueen asemakaavan tarkistaminen monitoimitalohanketta varten.

Pyydettyä lausuntonaan Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo esittää 6.11.2023 päiväystä kaavaluonnoksesta seuraavaa.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Museolla ei ole huomautettavaa arkeologisen kulttuuriperinnön osalta.

Rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema

Myllypohjan koulun suunnittelu aloitettiin vielä Nastolan kunnan aikana. Koulu toteutettiin lopulta Nastolan ja Lahden yhteishankkeena, sillä alue siirtyi Lahden kaupunkiin vuonna 1956. Myllypohjan kansakoulussa opetus alkoi syyslukukaudella 1956.

Koulun rakennukset suunnitteli arkkitehti Tauno Niemioja, entinen Lahden asemakaava-arkkitehti. Koulu sijoitettiin Myllypohjan ja Ahtialan uudisasutuksen keskelle, jonne oli sodan jälkeen syntymässä pientaloalue. Rakennus sijoittuu perinteiseen tapaan mäelle ja edustaa tyypillistä 1950-luvun kouluarkkitehtuuria. Varsinaisen koulun lisäksi Niemioja suunnitteli kolme paritaloa opettajien asunnoiksi rinteeseen lähelle rataa. Rakennustöiden jo ollessa käynnissä koulun alueeseen liitettiin nk. Irjanpirtti – rakenteilla oleva pientalo koulun vieressä. Siihen tehtiin lisää opettajien asuintiloja. Alkujaan koulurakennuksessa oli opettajia varten mm. sauna ja pesula. Koulua laajennettiin 1980-luvulla.

Vuonna 2023 valmistuneen rakennushistoriaselvityksen mukaan (Arkkitehtitoimisto Latva & Vaara) Myllypohjan koulun rakennukset on sijoitettu tarkasti maastonmuotoja hyödyntäen. Tärkein näkymäsuunta on sisääntuloväylältä näkyvä pääty ja nurkka: eteenpäin työntyvä juhlasaliosa, sen ikkunat ja parveke-elementti. Opettajien asuintalot on sijoitettu kauemmaksi koulusta, jotta ne saavat olla rauhassa kaikkina vuorokauden aikoina. Sijoittelulla saatiin asuntoihin upeat näköalat sekä valoa edullisista ilmansuunnista. Irjanpirtti on kiinnostava kuriositeetti, joka ei ole vastaavalla tavalla sijoitettu kokonaisuuteen kuin muut koulun rakennukset. Sillä on kuitenkin kiinnostava paikka koulun alkuvaiheiden historiassa.

Myllypohjan koulu on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi *Selvityksessä Lahden kulttuurihistoriallisesti arvokkaista kohteista* (2000). Selvityksen mukaan koulun ja asuinrakennusten ominaispiirteet ovat vaalimisen arvoisia. Alueella voimassa olevassa asemakaavassa vuodelta 2013 koulun vanha osa on suojeltu merkinnällä sr: "Suojeltava rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavat korjaus- ja muutostyöt eivät saa vähentää rakennuksen kulttuurihistoriallista arvoa." Irjanpirtillä on suojelumerkintä sr-1: "Kulttuurihistoriallisesti ja taajamakuvan kannalta arvokas rakennus, jota ei saa purkaa, ellei tontin pääkäyttötarkoituksen mukainen rakentaminen tai muu pakottava syy edellytä purkamista. Rakennuksen ominaispiirteet tulee korjaus- ja muutostöissä säilyttää." Opettajien paritalot eivät kuulu nykyiseen asemakaava-alueeseen. Myllypohjan koulu kuuluu yleiskaavan (Y-203) kulttuuriympäristökohteiden joukkoon. Alueen suunnitteluohjeissa kulttuuriympäristöstä todetaan seuraavaa: "Kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen rakennettuun ympäristöön tai sen läheisyyteen kohdistuvat muutokset tulee suunnitella paikan henkeä kunnioittaen."

Kaavaluonnoksessa on esitelty kaksi vaihtoehtoa, A ja B. Vaihtoehdossa A opettajien paritalot on osoitettu käyttötarkoituksella AP/s: "Erillispientalojen korttelialue, jolla ympäristö tulee säilyttää", sekä yksittäiset rakennukset suojelumerkinnällä sr-1: "Suojeltava rakennus. Kulttuurihistoriallisesti ja taajamakuvan kannalta arvokas rakennus, jota ei saa purkaa. Rakennuksen ominaispiirteet tulee korjaus- ja muutostöissä säilyttää. Rakennusta koskevista korjaus- ja muutostöistä tulee pyytää museoviranomaisen lausunto". Koulun muu alue on osoitettu opetustoimintaan (YO-1), jonka alueelta Irjanpirtti on suojelumerkinnällä sr-1 ja vanha koulun osa merkinnällä sr: "Suojeltava rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavat korjaus- ja muutostyöt eivät saa vähentää rakennuksen kulttuurihistoriallista arvoa. Rakennusta koskevista korjaus- ja muutostöistä tulee pyytää museoviranomaisen lausunto". Vaihtoehdossa B opettajien asuintalot on otettu YO-1 korttelialueeseen ja vain koulun vanhalla osalla on suojelumerkintä sr. Opettajien asuinrakennusten ja Irjanpirtin purkaminen on mahdollistettu vaihtoehdossa B.

Asuinrakennuksissa on säilynyt hyvin arkkitehtuurin alkuperäisiä piirteitä. Materiaalit edustavat koulurakennuksen tapaan 1950-luvulle tyypillisiä valintoja: rappautsa, liuskekiveä ja tiiltä. Sisäänkäynnit on

ympäröity tiilikoristeilla, jotka toistavat koulurakennuksesta löytyviä yksityiskohtia. Asuinrakennukset ovat tärkeä osa koulualueen kokonaisuutta ja esimerkki jo harvinaistuneesta rakennustyyppistä: henkilökunnan asunnoista koulun ympäristössä.

Asuinrakennusten kunnosta ja korjattavuudesta ei ole tehty selvityksiä. Museo ei lähtökohtaisesti puolla purkamisen mahdollistavaa kaavaratkaisua ilman riittävän kattavia tutkimuksia. Rakennusten kantavat rakenteet ovat tiilestä muurattuja, mikä sinänsä antaa hyvät lähtökohdat niiden korjaamiseen.

Maakuntakaavaan on merkitty Lahti-Mikkeli pääradan oikaisu nopeille junille, joka toteutuessaan tulisi vaikuttamaan opettajien asuintalojen säilymiseen. Radan toteutumisen aikataulu ei ole kuitenkaan selvillä, eikä voi olettaa, että ratahanke toteutuisi lähivuosina. Ratahankkeeseen voi varautua kaavassa, mutta rakennusten purkamisen perusteeksi mahdollinen hanke tulevaisuudessa ei riitä. Radan suunnittelu ja siihen liittyvät maankäytön muutokset toteutetaan erikseen.

Alueen luonteen säilymisen kannalta tärkeitä tekijöitä ovat näkymälinjat koulurakennuksen juhlasalipäätyyn sekä tontin reunojen metsäiset vyöhykkeet, jotka molemmat tulee ottaa huomioon kaavassa. Monitoimirakennuksen uudisosien tulee olla alisteisia suhteessa vanhaan koulurakennukseen ja noudatettava yksinkertaista muotokieltä. Kaavassa tulee riittävällä tasolla ohjata uudisrakentamista esimerkiksi rakennusalan sijoittelua, kerroskorkeutta, kattomuotoa ja julkisivukäsittelyjä koskevien kaavamääräysten avulla. Vanhan koulurakennuksen suojelumerkintää tulee täydentää rakennuksen julkisivuihin, portaikkoihin sekä juhlasaliin liittyvillä määräyksillä.

Asemakaavan selostuksen luonnoksessa esitetty vaikutustenarviointi ei ota huomioon purkamisen aiheuttamia negatiivisia ilmastovaikutuksia (luku 5.4.3., lisää: *Purkaa vai korjata*, YM:n julkaisu 2021:9). Vaikutukset kaupunkikuvaan, maisemaan, kulttuuriperintöön ja rakennettuun ympäristöön luvussa 5.4.5. on esitetty puutteellisesti, eikä kaavavaihtoehto B:n negatiivisia vaikutuksia kouluympäristön kokonaisuuden katoamisesta ole kirjattu ylös. Lisäksi museo kyseenalaistaa väitteen siitä, että monitoimitalon tilan vähentäminen johtaisi kompromisseihin kaupunkikuvallisissa kysymyksissä – hyvää suunnittelua on mahdollista tehdä tilasta huolimatta.

Asemakaavaluonnoksen yleismääräyksissä on Y-korttelialueen rakentamistavassa virheellisesti kutsuttu aluetta valtakunnallisesti merkittäväksi molemmissa luonnosvaihtoehdoissa. Teksti tulee korjata ehdotusvaiheeseen.

Museo kannattaa lähtökohtaisesti kaavaluonnosta A, sillä se suojelee koulun alkuperäistä kokonaisuutta. Museo esittää kuitenkin ratkaisua kaavavaihtoehtojen väliltä: Irjanpirtti voidaan purkaa, mikäli opettajien asuintalot suojellaan. Ratkaisulla saataisiin suojeltua koulukokonaisuuden keskeisimmät osat sekä varmistettua

monitoimitalolle riittävästi tilaa tontilta. Opettajien asuintalojen säilymistä edistäisi myös merkintää AP/s laajempi käyttötarkoituksmerkintä, joka sallisi esimerkiksi palveluasumista tai muuta toimintaa. Irjanpirtti on kokonaisuudessa erillisin osa, joka voidaan purkaa alkuperäisen kokonaisuuden liikaa kärsimättä. Irjanpirtti sekä koulualue tulee valokuvadokumentoida ennen purkamista ja monitoimitalon rakennustöiden aloitusta. Museo ehdottaa työneuvottelua ehdotusvaiheeseen.

Lahten museot / Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo

tutkimuspäällikkö	Liisa Koskelainen
tutkija, arkeologi	Esko Tikkala
tutkija, korjausrakentamisen asiantuntija	Anssi Malinen
tutkija	Roosa Ruotsalainen

Tiedoksi: Museovirasto, Hämeen ELY-keskus, Kaupunginarkkitehti Johanna Palomäki, Asemakaava-arkkitehti Markus Lehmuskoski

LAHDEN MUSEOT

Lahti City Museums

Lausunto

D/595/10.02.01.00/2022

5.12.2023

Alueellinen vastuumuseo